

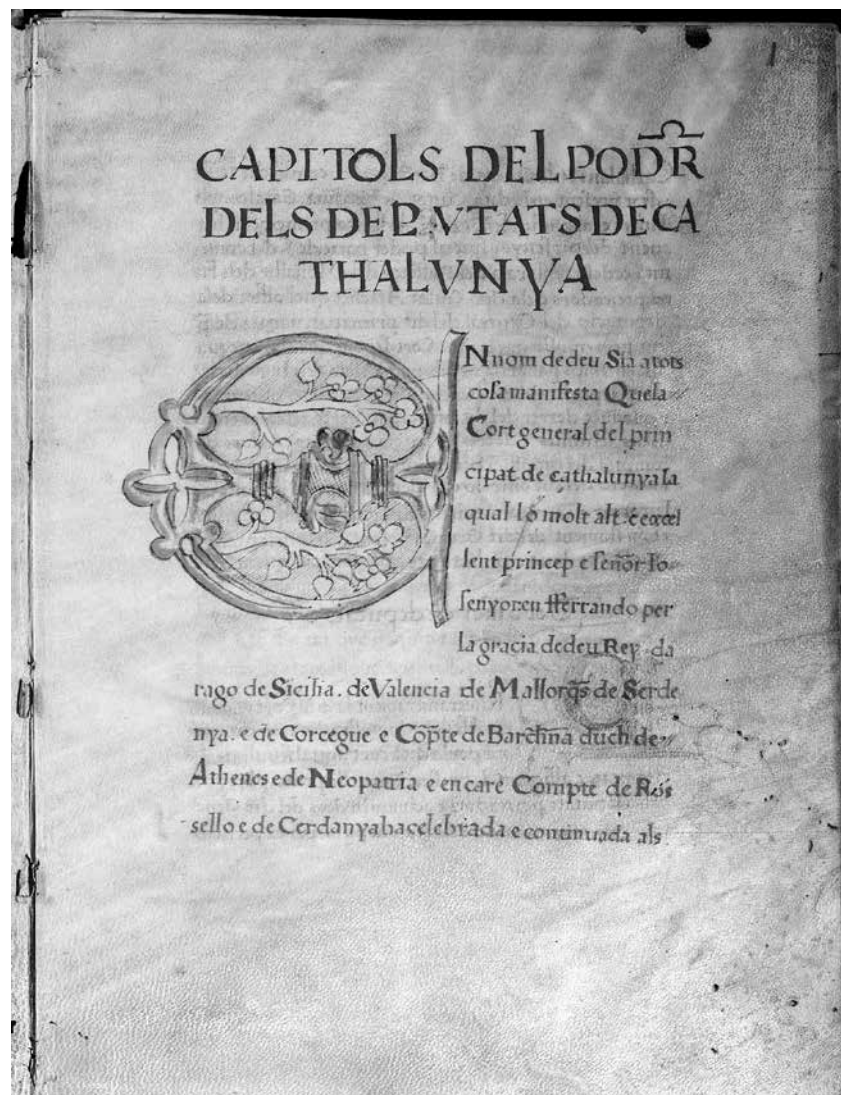
Notícia sobre el càrrec de diputat local de la Generalitat a la col·lecta de Manresa durant el segle XVI

Josep Galobart i Soler

A continuació presentem diverses informacions sobre el càrrec de diputat local de la Generalitat a la col·lecta de Manresa durant el segle XVI (1497-1599). Aquest càrrec, malgrat ésser una peça clau per al cobrament efectiu dels impostos que la Generalitat de Catalunya recaptava en un territori concret, ens és encara molt desconegut. Esbrinant qui va ocupar el càrrec a la diputació local de la capital del Bages al llarg del cinc-cents i analitzant la informació que ens aporten els protocols notariais podrem treure algunes conclusions sobre el perfil econòmic i social dels homes que van ocupar-lo.

Què era un diputat local de la Generalitat de Catalunya?

La Diputació del General de Catalunya, la institució que avui en dia coneixem amb el nom de Generalitat, va ser, juntament amb la Cort (parlament) i el municipi, un dels tres pilars institucionals sobre els quals es va fonamentar la governació del Principat de Catalunya des de la baixa edat mitjana. Aquestes tres institucions van ser vigents fins que el decret borbònic de Nova Planta (1716) les va supri-

Primera pàgina del manuscrit titulat "Capítol del poder dels diputats de Catalunya", que escrit a principis del segle XVI, recopilava les prerrogatives que tenien els màxims dirigents d'aquesta institució. Al full 37 hi ha l'aparat titulat "de elecció de diputats locals e per quin temps". Font: ACA, Generalitat, sèrie G, 25, f. 1.

mir o les va substituir per altres d'origen castellà com ara els ajuntaments.

La Diputació del General era regida per un consistori format per tres diputats, un en representació de cada estatament social o braç (eclesiàstic, militar i reial). El mandat del consistori, que s'iniciava el dia 1 d'agost, durava tres anys. La Generalitat tenia allò que avui en dia en diríem competències plenes (i exclusives) en matèria de diferents impostos anomenats "*generalitats*" i, a més a més, havia de vetllar pel compliment o observança de les lleis que s'aprovaven en cada Cort. Mentre que en aquest vessant d'òrgan supervisor del compliment de la legislació la Generalitat actuava com a mer impulsor de denúncies, en matèria d'impostos era la institució encarregada de cobrar-los i comptabilitzar-los, i en cas de disputa judicial, era el tribunal de primera instància i d'apel·lació, de manera que les seves decisions no podien ser recorregudes davant cap altra instància¹. Cal afegir que a partir de la cort de Cervera de 1468-1469, en plena guerra civil catalana, la Generalitat també va assumir la competència de recaptar un impost extraordinari anomenat "*talla*" o "*fogatge*". A diferència de les "*generalitats*", que gravaven el patrimoni i eren impostos permanents, el "*fogatge*" era un impost extraordinari i de base personal atès que el seu pagament requeia sobre els caps de família².

Una de les peces claus (encara que no la única) per tal que la Generalitat pogués recaptar de manera efectiva en tot el territori els impostos que tenia assignats eren els diputats locals. El temps de mandat i les obligacions d'aquest càrrec eren les mateixes que tenien els diputats principals però restringides a una estació o col·lecta concreta, encara que els diputats locals estaven sotmesos jeràrquicament als diputats principals. Es pot dir que les diputacions locals eren les unitats administratives territorials designades per al cobrament efectiu dels impostos que recaptava la Generalitat. Les obligacions del càrrec de diputat local, seguint el llenguatge de l'època, eren: "*los diputados locals, cada hu en la sua estació, ha [ad]ministrar justí-*

cia als arrendadors sobre los drets del General, i en los frauds que en aquells se cometessen, i fer i requerir ésser fetes totes execucions contra qualsevulla persones que deguessin al General, i requerir tots i sengles oficials per observança de Constitucions i Capítols de Cort"³. La importància del càrrec també queda molt clara en aquest fragment de text de l'any 1578: "*[És] lo ofici i càrrec de lo diputat local de molta confiança i autoritat per les facultats i potestats que per capítol de Cort los son comeses cerca la administració de la justícia en les coses de dit General que en lurs col·lectes se ofereixen [...]*"⁴.

El càrrec de diputat local es va crear a la Cort de Barcelona de 1413, moment en què també es va articular jurídicament i de manera permanent la Diputació del General. Tanmateix, sembla que no és fins a la Cort de Barcelona de 1433 que no es comença a instaurar aquest càrrec⁵. A partir d'aquell moment, els diputats principals, dins dels quinze dies següents des del jurament del càrrec, havien de designar els diputats locals de cada col·lecta, homes que havien de ser "*de bona fama i fiables*" i podien pertànyer a qualsevol dels tres braços. El mandat dels diputats locals, igual com el dels diputats principals que els havien escollit, era de tres anys, i els requisits que se'ls demanava, a més de ser "*persones notables i de molta autoritat i confiança*"⁶, era residir durant el temps del seu mandat a la ciutat o vila on radicava la seva col·lecta, fer el pertinent jurament de servir bé i lleialment la institució i prestar les seguretats (fiances) necessàries⁷. No podien tornar a ostentar el càrrec fins que no hagués passat un trienni, i la seva jurisdicció es cenyia a la col·lecta o estació concreta, que a principis del segle XV coincidia amb el territori de les vegueries⁸ (encara que amb el temps es van anar creant més col·lectes). Pel que fa al salari que cobraven, la legislació només ens indica que havien de cobrar "*el salari acostumat*", que no s'especifica, però que sabem que variava segons la col·lecta⁹. Tanmateix, gràcies a una anotació al diari de deliberacions del consistori sabem que l'any 1575 hi va haver un

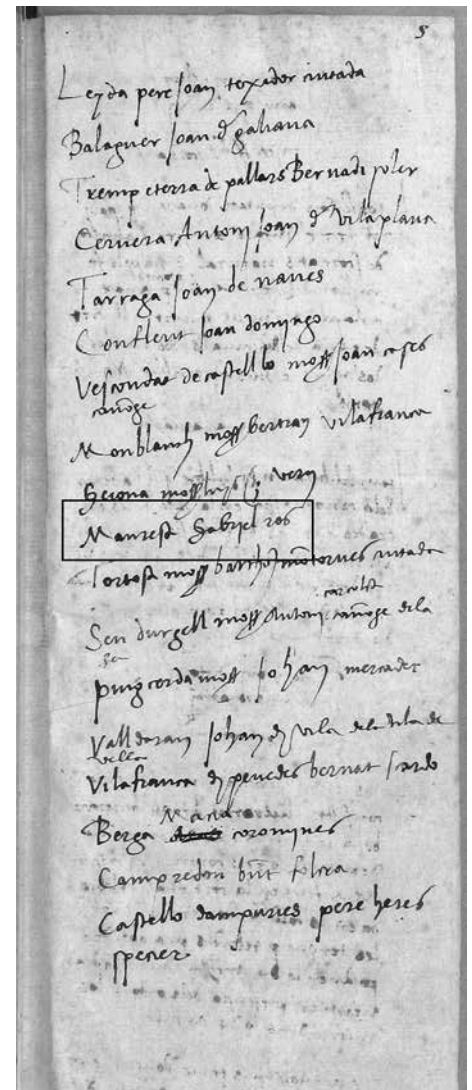
augment del salari anual dels diputats locals gràcies a un capítol de Cort que així ho establia i que "*al diputat local de Manresa, qui té de salari cinc lliures i deu sous, siguin crescudes sis lliures i deu sous, així que tingui de salari dotze lliures*"¹⁰. Els diputats locals, en exercici del seu càrrec, també gaudien d'alguns privilegis. Essencialment podien anar armats per defensar-se de possibles agressions i tant ells com les seves famílies estaven exempts de pagar el dret de barra i pontatge, és a dir, dels peatges que sovint els senyors jurisdiccionals establien per transitar per camins i ponts. A més, i malgrat estar sota la obediència directa del consistori, podien renunciar al càrrec sempre que volguessin, moment en què els diputats principals havien de designar un nou diputat local¹¹.

La diputació local també comptava amb un escrivà. Notari de professió, pel que hem pogut documentar i que exposarem més endavant, aquest càrrec sembla ser que era vitalici. Desconeixem gran part dels detalls d'aquest lloc de treball, encara que sabem que l'escrivà havia de prestar "*jurament, sacrament i homenatge*" al diputat local i que les seves funcions eren enregistrar tots els actes jurídics i no jurídics¹². També sabem que fins el 31 de juliol de 1581 l'escrivà de la col·lecta de Manresa (juntament amb la de Montblanc, Cervera, Tremp, Castelló d'Empúries i Camprodon) no va comptar amb salari estipulat, que es va fixar en 10 lliures anuals¹³. Fins aquell moment, sembla que el notari no percebia cap sou fix. També hem de dir que hem revisat diversos manuals dels notaris manresans Miquel Torra i Antic Sala, que sabem que van ser escrivans de la diputació local de Manresa, i no hem trobat cap instrument notarial directament relacionat amb la diputació local, la qual cosa ens fa pensar que aquests notaris només treballaven com a mers escrivans. Per altra banda, sembla que la majoria de col·lectes, segurament pel gran volum d'impostos que havien de gestionar i els problemes de caire legal que això implicava, podien comptar amb un assessor¹⁴, que proveïa coneixement jurídic al diputat local atès

que tenien formació de juriconsults. En el cas de la col·lecta de Manresa, sabem que almenys des del 12 de desembre de 1564 existia un “*assessor i advocat ordinari*” del diputat local, que era un càrrec vitalici i que tenia un salari estipulat de 5 lliures anuals, perquè en el manual de deliberacions del consistori hi consta: “*que quiscún any del día present en avant comptadors, de pecúnies del dit General sien donades i pagades a mossèn Subirós, doctor en dret, assessor i advocat ordinari del diputat local de la ciutat de Manresa, cinc lliures moneda barcelonesa pagadores com s’acostuma de pagar als altres assessors dels altres diputats locals, a ell mentre viurà i als successors en dit ofici. Proveïnt i ordenant que d’aquesta hora en avant, si a cas fins ací ho feia, no pugui ni dit mossèn Subirós mentre viurà ni els successors en dit son ofici [...], rebre alguna almoïna en nom de salari ni en ningun altre nom*”¹⁵. Així doncs, sembla que cada diputació local de la Generalitat comptava amb una petita cúria, tal com passava ja des del segle XIV amb el veguer i el batlle reial¹⁶. Tanmateix, i a diferència d’aquests càrrecs reials, que al segle XVI comptaven amb un edifici propi a Manresa (la cúria del veguer i del batlle, ubicada on avui s’alça l’edifici de l’Ajuntament)¹⁷, el diputat local no tenia una casa de la Diputació. En canvi, en algunes col·lectes importants com Perpinyà, Tortosa, Girona o Tarragona, o en diversos portals de la ciutat de Barcelona com ara el de Sant Daniel, el de l’Àngel o el de Sant Antoni, la Generalitat sí que comptava amb edificis propis que intuïm que excepte en el cas barceloní probablement allotjaven, entre altres, la diputació local.

De totes maneres, durant l’època estudiada no tot van ser flors i violes. A causa de les males pràctiques que la Cort anava detectant en el funcionament de la Generalitat i per extensió de les diputacions locals, a partir de 1520 es va decretar que aquests càrrecs havien de presentar un memorial de comptes al mestre racional (comptable / interventor) de la Generalitat en un termini màxim de dos mesos des del final del seu mandat sota pena de perdre el salari¹⁸. Atès

que el diputat local controlava el cobrament dels impostos, l’objectiu de fer-li fer un informe era fiscalitzar el seu mandat. Així mateix, a la Cort de Montsó de 1533 es va canviar el sistema d’elecció dels diputats locals¹⁹. Com hem dit, des de 1413, els diputats principals del consistori escollien els diversos diputats locals per designació directa, la qual cosa provocava que aquests càrrecs fossin ocupats per familiars i amics dels diputats principals. A partir de 1533 es va decidir que fos el consistori sortint, al final del seu mandat, qui escollís els diputats locals que havien d’ocupar el càrrec per al trienni propinent, de manera que s’eliminava així una part del favoritisme i d’una possible connivència²⁰. També a la Cort de 1533 hi va haver un tercer canvi legislatiu important. Com que una de les prerrogatives del diputat local era el d’actuar com a tribunal sobre els fraus que es cometien en els impostos de la seva col·lecta, era freqüent que “*per cobdícia de pendre els dits fraus i robes, [els diputats locals] fan algunes sobergeries [excessos] a les parts i componen molts fraus, cosa que no poden ni deuen fer; i altres, tenint ja salari cert, no es curen d’inquirir els fraus*”²¹. Així doncs, per evitar un possible excés o manca de zel dels diputats locals, a partir de 1533 aquests restaven obligats a prestar “*fermançes*” (una fiança o aval que la Generalitat podia executar en cas de frau) i quedava explícitament prohibit que es quedessin amb cap bé incautat ni que dictessin sentència sense la presència de l’escrivà i de l’assessor. Un últim canvi legislatiu important que es va produir durant el període que estudiem va ser el capítol 60 de la Cort de Montsó de 1585. En aquell parlament es va decidir que el consistori havia de triar per a diputat local alguna persona que “*sàpia llegir i escriure*” i que estigués insaculada per al càrrec de diputat principal o oïdor de comptes. Cal entendre que en aquelles viles o ciutats on hi havia prou persones insaculades, la manera de triar-la era per atzar entre tots els candidats inclosos en aquesta matrícula. En canvi, si succeïa que la vila o ciutat no tenia insaculats o en tenia menys de deu²², aleshores el di-

Anotació en els dietaris de deliberacions del consistori de la Generalitat en què s’ha ressaltat el nomenament del cotoner Gabriel Ros com a diputat local de la col·lecta de Manresa fet el dia 14/08/1506. Font: ACA, Generalitat, sèrie general (N), 120, f. 5.

putat local era escollit per designació directa dels diputats principals, però calia que, almenys, fos “*home honorat, de bon nom i fama*”²³. Sens dubte, aquesta designació directa era el mètode d’elecció del diputat local de Manresa, perquè la ciutat, i només a partir del 20 de desembre de 1542, només tenia dret a proposar un nom a la bossa d’insaculacions dels oïdors de comptes del braç reial²⁴.

Malgrat tot el què hem exposat sobre la figura del diputat local i del seu innegable pes en la funció fiscal de la Generalitat, cal dir que aquest càrrec és encara molt desconegut i molt poc estudiat²⁵. En aquest sentit cal indi-

Trienni	Nom (font)	Professió (font)
1497-1500	Andreu Seguí (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)118, f.2)	Canonge i sagristà de la Seu (AHPM m-378, s.f.)
1500-1503	No localitzat	
1503-1506	Joan Gispert (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)119, f.6)	Paraire de draps de llana (AHPM m-353, f. 77r i 103v)
1506-1509	Gabriel Ros (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)120, f.5 [trienni 1506-1509])	Cotoner (AHPM 4126, f.180-182)
1509-1512	Jaume Salt (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)120, f.1 [trienni 1509-1512])	Teixidor de draps de llana (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)120, f.1; AHPM 4128, s.f.)
1512-1515	Joan Gispert (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)121, f.3 [trienni 1512-1515])	Paraire de draps de llana (AHPM m-435, s.f., entrada 08/03/1563)
1515-1518	Joan Miquel (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)121, f.7 [trienni 1515-1518])	Mercader (AHPM 4126, f.262)
1518-1521	Joan Gispert (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)122, f.2)	Paraire de draps de llana (AHPM m-435, s.f., entrada 08/03/1563)
1521-1524	Salvador Ferrer (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)123, f.4)	Notari (AHPM 4267, Tom I, s.n.; AHPM 4126, f.333)
1524-1527	Joan Navès (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)124, f.3)	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general, (N)124, f.3; AHPM 4126, f.336-337)
1527-1530	Bernat Navès (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)125, f.6)	Blanquer (ACA,Generalitat, sèrie general, (N) 125, f.6; AHPM 4126, f.310-311)
1530-1533	Onofre de Gàver (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)126, f.8)	Donzell (ACA,Generalitat, sèrie general, (N) 126, f.8; AHPM 4126, f.323-326)
1533-1536	Francí Mateu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)127, f.5)	Cavaller (ACA,Generalitat, sèrie general, (N)127, f.5; AHPM 4267, Tom I, s.n.)
1536-1539	Bernat Roviralta (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)16, f.9 [trienni 1539-1542])	Paraire de draps de llana / Mercader (AHPM m-366, f.10; AHPM m-366, f.57)
1539-1542	Francesc [Ricard i] de Sorribes (ACA,Generalitat, sèrie general, (N)16, f.4 [trienni1542-1545])	Donzell (AHPM 4128, s.n.)
1542-1545	Francesc Bastardes (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)16, f.5 [trienni1545-1548])	Paraire de draps de llana / Mercader (AHPM m-353, f.9; AHPM m-366, f.269)
1545-1548	Bernat Roviralta (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)128, f.320)	Paraire de draps de llana / Mercader (AHPM m-366, f.10; AHPM m-366, f.57)
1548-1551	Jaume Coromines (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)129, f.276)	Sabater (AHPM m-423, s.f. [20/08/1551])
1551-1554	Miquel Cucurella (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)130, f.223)	Sabater (AHPM 4126, f.109)
1554-1557	Pere Llorenç Canyelles (ACA,Generalitat, sèrie general, (N)131, f.238)	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)131, f.238)
1557-1560	Antic Clerga (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)132, f.315)	Mercader (ACA,Generalitat, sèrie general, (N)132, f.315; AHPM 4267, Tom I, s.n.)
1560-1563	Bernat Roviralta (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)133, f.431)	Paraire de draps de llana / Mercader (AHPM m-366, f.10; AHPM m-366, f.57)
1563-1566	Pere Llorenç Canyelles (ACA,Generalitat, sèrie general, (N)134, f.502)	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)131, f.238)
1566-1569	Antoni Coromines (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)135, f.436)	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general, (N)135, f.436; AHPM m-379, f.49)
1569-1572	No localitzat	Desconeguda (el llibre de deliberacions del consistori no es conserva a l'ACA)
1572-1575	Gabriel Plandesans (ACA,Generalitat, sèrie general, (N)139, f.1111)	Paraire de draps de llana (AHPM m-379, f.54)
1575-1578	Joan Miquel Puig (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)142, f.1060)	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)142, f.1060; AHPM 4442, s.n.)
1578-1581	Jaume Coromines (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)144, f.741)	Mercader (AHPM 4346, f.5)
1581-1584	Josep Vinyes (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)146, f.690)	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)150, f.890; AHPM 4267, Tom II, s.n.; AHPM 4386, s.n.)
1584-1587	Joan Miquel Puig (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)148, f.777)	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)142, f.1060; AHPM 4442, s.n.)
1587-1590	Josep Vinyes (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)150, f.890)	Prevere beneficiat de la Seu (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)150, f.890; AHPM 4267, Tom II, s.n.; AHPM 4386, s.n.)
1590-1593	Maurici Calvó (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)153, f.1423)	Mercader (AHPM 4344, f.139)
1593-1596	Bernat [Joan] Ros (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)157, f.1316)	Mercader (AHPM 4440, s.f.; AHPM 4346, f. 13)
1596-1599	Martí Morell (ACA,Generalitat, sèrie general,(N)160, f.884)	Cotoner (AHPM 4348, f.21-22)

Persones que van ocupar el càrrec de diputat local al començament de cada trienni a la col·lecta de Manresa des de 1497 i fins a 1599.

car que, a diferència d'altres càrrecs de la Generalitat, els diputats locals no van comptar en cap moment de la vida de la institució amb un fons específic on es recollís la seva activitat, la qual cosa també explica que el coneixement sobre aquest càrrec sigui encara avui molt escàs. La petita recerca que hem fet i que s'exposa en el present article voldria aportar informació sobre la figura del diputat local de la col·lecta de Manresa durant el segle XVI.

Els diputats locals de la col·lecta de Manresa (1497-1599)

A continuació presentem la llista del les persones que van ocupar el càrrec de diputat local al començament de cada trienni a la col·lecta de Manresa des de 1497 i fins a 1599. Cal fer notar que existeixen dos trienaris dels quals no hem estat capaços de conèixer-ne el nom (1500-1503 i 1569-1572). Així mateix, cal deixar clar que els noms que es presenten a continuació podien haver variat en el transcurs del trienni de mandat atès que el diputat local podia haver-se mort, podia haver passar a ocupar un càrrec reial, la qual cosa era incompatible amb gaudir d'un càrrec de la Diputació, o podia haver estat inhabilitat. En el període estudiat hem documentat un doble canvi de diputat local ocorregut el 8 de desembre i el dia 20 de desembre de 1564. Es tracta de la substitució del prevere beneficiat de la Seu Pere Llorenç Canyelles pel donzell manresà Marc Ricard i de Sorribes²⁶, fill del donzell que també havia estat diputat local Francesc Ricard i de Sorribes²⁷, que el dia 20 del mateix mes és substituït pel notari manresà Antoni Lluís Avellà²⁸. Desconeixem del tot la causa d'aquesta doble substitució, encara que l'origen de tot plegat creiem probable que fos motivat per la mort del religiós.

Un altre aspecte sobre els diputats locals que hem recercat ha estat la seva professió. Com que molt sovint la dedicació professional del diputat local no apareixia citada en les deliberacions, per esbrinar-ho ha calgut recó-

rer al buidatge de diversos protocols notariais conservats a l'Arxiu Històric de Protocols de Manresa, sobretot testaments, capitulacions matrimonials o manuals.

De la taula de la pàgina anterior en podem treure la següent informació:

- La reiteració del càrrec de diputat local de la col·lecta de Manresa era un fet habitual al segle XVI, encara que també constatem que es respectava el trienni mínim de descans que marcava la legislació. Dels 32 trienaris (96 anys) dels quals coneixem el nom de la persona que va ocupar el càrrec, el diputat local va ser la mateixa persona en dues ocasions: Joan Gispert (1503-1506, 1512-1515 i 1518-1521) i Bernat Roviralta (1536-1539, 1545-1548 i 1560-1563); el diputat local va repetir el càrrec en tres ocasions: Pere Llorenç Canyelles (1554-1557 i 1563-1566), Joan Miquel Puig (1575-1578 i 1584-1587) i Josep Vinyes (1581-1584 i 1587-1590).
- El braç o estament social que va ocupar en més ocasions el càrrec de diputat local va ser el braç reial (62,50%), seguit del braç eclesiàstic (28,12%) i el braç militar (9,38%).
- Dins del braç reial, la professió que va ocupar més vegades el càrrec va ser la de pareire de draps de llana (40%), seguida de mercader (25%), cotoner (10%), sabater (10%), teixidor de draps de llana (5%), notari (5%) i blanquer (5%).
- Dins del braç eclesiàstic, constatem que van accedir al càrrec tant els canonges com els preveres beneficiats de la Seu de Manresa, encara que aquest últims abunden més que els primers.

El fet de disposar d'un arxiu de protocols notariais tan complet com el de Manresa ens permet fer recerca sobre la vida dels homes que van ostentar la diputació local de la capital de Bages i aprofundir sobre aspectes que d'altra manera ens serien desconeguts. El primer aspecte que podem destacar és que notem cert grau de nepotisme en la ocupació del càrrec, tant abans de la reforma de 1533 com després.

Joan Navès, prevere beneficiat de la Seu i diputat local el trienni 1524-1527, era germà de Bernat Navès, blanquer, diputat local el trienni següent²⁹. Gabriel Ros, cotoner i diputat local el trienni 1506-1509, era padrastre de Bernat Roviralta, mercader i diputat local en tres ocasions (Ros estava casat en segones núpcies amb Agnès Soler, mare de Bernat)³⁰. Després de 1533 també constatem un cert grau de nepotisme, encara que més camuflat o espaiat en el temps. És el cas dels germans Jaume Coromines, sabater i diputat local el trienni 1548-1551, i Antoni Coromines, prevere beneficiat de la Seu i diputat local el trienni 1566-1569³¹. El fill de Jaume Coromines, sabater, que es deia també Jaume Coromines però que era mercader, també va acabar essent diputat local el trienni 1579-1582³².

Sense arribar al nepotisme, hom també detecta casos de parentiu o de ferma amistat entre diputats locals o escrivans. És el cas de la relació entre el prevere Josep Vinyes, que va ser diputat local en dues ocasions (1581-1584 i 1587-1590), i el notari Antic Sala, escrivà de la diputació local des de 1557 fins a la seva mort l'any 1586. En el testament d'aquest últim³³ hi consta Josep Vinyes com a marmessor, la qual cosa demostra que ambdós es coneixien molt bé i gaudien de confiança mútua, i permet elucubrar sobre un possible favoritisme per ocupar el càrrec de diputat local per recomanació de l'escrivà. Un cas semblant és el de Miquel Torra, notari i escrivà de la diputació local fins a la seva mort l'any 1557, i Bernat Roviralta, tres cops diputat local. Bernat Roviralta va ser batlle de Manresa per segona vegada entre 1548 i 1551, després de ser-ho entre 1534 i 1537³⁴. Miquel Torra va ser l'escrivà de la batllia de Manresa des del dia 8 de setembre de 1545³⁵ i almenys fins el primer de maig de 1555³⁶. Així doncs, és clar que ambdós es coneixien bé atès que van treballar junts durant els tres anys en què Roviralta va ocupar el càrrec de batlle per segona vegada, la qual cosa obre la porta a especular amb una possible influència de Roviralta vers la Generalitat per tal

que Torra fos l'escrivà de la diputació local de Manresa.

També constatem que tots els diputats locals de l'època estudiada eren manresans de naixement. Això pot indicar que sobretot a principis del segle XVI, quan la ciutat encara es recuperava de la profunda crisi del segle anterior³⁷, la capital del Bages comptava amb prou persones qualificades per exercir el càrrec i que no calia que vingués ningú de fora a residir a la ciutat durant els tres anys que durava el mandat.

Un últim aspecte que hem detectat en diversos casos és la relació directa del diputat local de Manresa amb ciutadans de la ciutat comtal, seu habitual de la Diputació del General. Podem aventurar que aquesta "connexió barcelonina" deuria ser desitjable tant per obtenir el càrrec com per desenvolupar-lo amb facilitat un cop obtingut, atès que algunes gestions com ingressar els impostos s'havien de fer a la taula de comuns dipòsits de la capital. El cas més conspicu que hem documentat és el d'Antoni Coromines, prevere beneficiat de la Seu i patge de cambra de Fadrique de Portugal i de Noronha³⁸, lloctinent de Catalunya i Capità General des de 1525 fins a 1539. L'ofici de patge de cambra consistia en ajudar al senyor en els afers de l'habitació, entre els quals hi havia el d'ajudar-lo a vestir-se i desvestir-se. Encara que només sigui una especulació molt difícil de demostrar documentalment, hom s'inclina a pensar que haver estat patge de cambra del lloctinent de Catalunya en temps de l'emperador Carles V podria haver tingut certa influència en la designació de Coromines com a diputat local. Una situació semblant és la de Maurici Calvó, mercader manresà i diputat local el trienni de 1590-1593. Un dels seus germans era Pere Màrtir Calvó, doctor en drets i rector de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona³⁹. Així mateix, Antoni Salt, germà del diputat local de Manresa el trienni 1509-1512 Jaume Salt, era ciutadà barceloní⁴⁰, igual que Pere i Joan Cucurella, doctors en dret i fills del sabater Miquel Cucurella, diputat local de 1551 a 1554⁴¹.

Tots aquests fets que hem pogut

documentar sobre la vida i les relacions personals dels diputats locals de Manresa durant el segle XVI poden ser presos com una prova més de la idea, a bastament exposada i demostrada en la historiografia, que a les ciutats existia una elit ciutadana que des de la baixa edat mitjana i al llarg de tota l'edat moderna ocupava i es perpetuava en els càrrecs públics de la ciutat. Encara que per qüestions d'espai no ho exposarem, molts diputats locals també accedien amb freqüència a càrrecs municipals principals com el càrrec de conseller, o secundaris com el de clavari, mostassaf, obrer, dipositar, etc., així com a càrrecs reials com el de sotsbatlle, batlle, sotsveguer i fins i tot veguer. Sembla que l'únic requisit per formar part d'aquesta elit era comptar amb la riquesa econòmica suficient, que en la major part dels casos s'havia creat a partir del treball menestral propi i/o de generacions anteriors. Un altre aspecte que tampoc no exposarem però que reforça aquesta idea l'elit dirigent de la ciutat que maldava per mantenir el poder és que molts diputats locals compartien llaços de parentiu forjats a través d'unions matrimonials. Tanmateix, i en el cas concret de l'ocupació del càrrec de diputat local, intuïm que la "connexió barcelonina" tenia un pes molt important, perquè altres prohoms de la ciutat que aparentment eren igual de vàlids per ocupar-lo no van ser mai designats per fer-ho.

Mercader o menestral enriquit?

En l'apartat de professió de la tau-la precedent, el lector haurà detectat que ens alguns casos s'ha acompanyat la professió del diputat local amb la qualificació de mercader. D'entrada semblaria clar que la qualificació professional de mercader hauria de fer referència a algú que es guanyava la vida fent d'empresari del comerç o fent d'intermediari en aquest camp. Tanmateix, i fins ben entrada la segona meitat del segle XVI, a Manresa la qualificació de mercader no sembla una professió *stricto sensu* a la qual algú es dedicava des que s'incorpora-

va al mercat de treball, sinó que més aviat feia referència al nivell econòmic suficient que havia aconseguit un menestral i que li permetia dedicar-se a fer d'empresari però sense trencar els llaços amb la seva professió original. Només en casos de famílies molt riques succeïa que els fills entraven directament a la vida laboral com a mercaders.

Exposarem tres casos per intentar il·lustrar-ho. El primer és Bernat Roviralta, tres vegades diputat local, que fins pels volts de 1538, quan tenia més de 50 anys⁴², sempre apareix citat com a paraire en els protocols notariais. Tanmateix, des de finals de 1538 trobem que la seva professió passa a ser la de mercader⁴³. Cal dir que el canvi no va ocórrer en un moment concret perquè apareix de nou com a paraire el dia 28 de desembre de 1539⁴⁴. En canvi, el 8 de febrer de 1540, en una compra d'un tros de terra, el tornem a trobar citat com a mercader⁴⁵. I de nou, en sengles mencions de 10 de febrer i de 3 de maig de 1540, apareix de nou com a paraire⁴⁶. A partir d'aquesta data ja el trobem sempre citat com a mercader. Però tanmateix, el 12 de setembre de 1554, Bernat Roviralta participa com a membre de la confraria dels paraires de llana de Manresa en la deliberació que aquest gremi fa a l'església de Sant Miquel per decidir les modificacions necessàries per tal d'obtenir el títol de mestre d'aquest ofici⁴⁷. Aquest és un fet important que indicaria que hom podia ser mercader però que continuava mantenint la seva professió menestral original ja que continuava formant part de la confraria corresponent i que hi tenia dret a vot.

El segon cas és el de Lluís Amigant, fill i hereu de Pere Amigant i d'Àngela Seguí, cèlebre matrimoni manresà que va acollir Sant Ignasi malalt a casa seva. Igual que Bernat Roviralta, Lluís Amigant era paraire de draps de llana de professió, però a partir de 1549 el trobem citat indistintament com a mercader i paraire, un fet que a diferència de Roviralta s'allarga més en el temps i que arriba a l'extrem que en una mateixa anotació notarial en què Amigant actua com a testimoni se'l cita primer com a paraire i im-

diatament després com a mercader⁴⁸. Aquest fet demostraria que la frontera entre mercader i menestral no era tant clara com podria semblar d'entrada i que ser mercader només indicaria una capacitat econòmica suficient com per poder dedicar-se al comerç. Un altre aspecte que sembla suggerir el cas de Lluís Amigant és que la denominació de mercader no s'heretava. Simeó Seguí, avi matern de Lluís Amigant, era mercader⁴⁹, i el seu pare, Pere Amigant⁵⁰, també. Tanmateix, en els capítols matrimonials del primer matrimoni de Lluís Amigant amb Agnès Darnet fermats el 10 de desembre de 1545, hi consta que Pere Amigant, mercader, ja era difunt⁵¹. Si el "títol" de mercader hagués estat hereditari, sembla evident que l'hereu de Pere Amigant sortiria citat com a tal i no pas com a pare de draps de llana. Aquest document també ens indica la capacitat econòmica d'ambdues famílies i explica que Lluís Amigant es pogués convertir en poc temps en mercader, ja que el dot aportat per Agnès Darnet al matrimoni és de 300 lliures, 200 de les quals en metàl·lic i les 100 restants en forma d'una casa i hort en alou al carrer del Born.

Per últim, i per tal d'il·lustrar el cas d'un jove que s'incorpora a la vida laboral directament com a mercader, exposarem el cas d'Antic Clerga, diputat local el trienni 1557-1560. En els capítols matrimonials que Clerga va fermar el 4 de desembre de 1531 amb Beneta Puig, filla de l'apotecari manresà Gabriel Puig, ja consta que era mercader⁵². La capacitat econòmica per ser mercader malgrat no ésser l'hereu li venia donada pel llegat testamentari del seu pare, el també mercader Maurici Clerga⁵³, fill d'una de les nissagues manresanes més riques de finals del segle XV a Manresa. Tanmateix, el cas de Clerga sembla bastant singular per l'època que li va tocar viure (primera meitat del segle XVI). En canvi, cap a finals del segle XVI, hom té la percepció (que caldria confirmar quantitativament), que molts més homes joves accedien directament a l'ofici de mercader des de la seva incorporació a la vida laboral sense haver de passar per un ofici menestral, la qual cosa indicaria que

a Manresa existien més famílies amb capacitat econòmica suficient per fer-ho que no pas a principis de segle.

Exemples concrets de l'actuació dels diputats locals de la col·lecta de Manresa

Com ja hem explicat, a partir de la reforma de 1533, una de les obligacions del diputat local un cop acabat el seu mandat de tres anys era presentar al consistori els comptes del seu trienni. Retre comptes era un pas indispensable si el diputat local volia cobrar el seu salari, encara que no sabem amb exactitud en què consistia aquest retiment. Doncs bé, gràcies a una escriptura de poders registrada al manual del notari manresà Antoni Lluís Avellà de 1563 podem saber amb més detall quines dades havia de presentar el diputat local. El 6 de setembre de 1563, Bernat Roviralta, mercader i "*deputatus localis in civitate, vicaria et collecta minorise*" fins el proppassat dia de Santa Magdalena d'aquell any, donava poders al mercader barceloní Joan Miquel Llobet per tal que aquest últim presentés els comptes al consistori de la Generalitat en nom seu. En aquest instrument notarial hi consta que la informació que s'havia d'entregar era un registre dels fraus detectats, un registre de les àpoques i albarans emesos i un registre dels diners aportats i inscrits a la taula de comuns dipòsits de Barcelona⁵⁴. Com que en els dietaris de la Generalitat s'hi acostumava a anotar quin dia presentava els comptes cada diputat local, sabem que no va ser fins al dia 10 d'octubre de 1563, és a dir, més d'un mes després de conferir poders, que "*en aquest mateix die, per Barnat Roviralta, lo trienni propassat diputat local de Manressa, foren presentats los comptes de llur administració*"⁵⁵.

Un altre aspecte que hem pogut constatar documentalment és la jurisdicció absoluta que els diputats locals tenien sobre els afers econòmics de la Generalitat en la seva col·lecta. En els casos més greus, aquesta jurisdicció es podia concretar en l'arrest de persones o en l'embarcament de béns.

Pel que fa als arrestos, n'hem pogut documentar quatre casos. El primer, que pel context sembla que es tracta de la impossibilitat d'abandonar Manresa sota pena de 10 lliures, és l'arrest que el diputat local Miquel Cucurella havia decretat sobre un sastre de Castellgalí que es deia Mas. En el testimoni notarial que dit Mas va fer aixecar de la seva presència davant la casa de Cucurella, situada a la Plana, és prou eloqüent: "[...] *Senyor diputat, jo estic ací present per prestar-vos lo jurament que los sastres acostumen de prestar, i us requereixo que me'l prengueu i em solteu de l'arrest que m'heu fet per la present ciutat a pena de deu lliures perquè no havia prestat lo dit jurament, lo qual jo ignorava que s'hagués de prestar. Altrament, entenc en recórrer, com amb lo present recorro, als reverendíssims i magnífics senyors diputats de Catalunya i en llur consistori, i sotmetent-me a llur correcció, protestant contra vos per los danys que he rebut i rebo per no voler-me vos prendre dit jurament*"⁵⁶. El segon cas, que a nivell de procediment està relacionat amb l'anterior, és el recurs d'apel·lació que Pere Roca, de Castellnou de Bages, fa davant dels diputats de la Generalitat i de la Reial Audiència contra l'arrest que el diputat local de Manresa havia ordenat contra ell⁵⁷. Malauradament desconeixem els detalls del cas de Pere Roca perquè en el manual del notari Bernat Torra només es va anotar la presentació del plet però no el contingut, però queda clar que els arrestos freqüentment apel·laven contra aquesta decisió davant del consistori de la Generalitat i eventualment davant la Reial Audiència. El tercer cas que hem trobat és l'arrest que havia ordenat Pere Llorenç Canyelles, prevere beneficiat de la Seu i diputat local de Manresa l'any 1557, contra Bernardí Pla, batlle de Santpedor⁵⁸. Tal com en els casos anteriors, desconeixem els detalls del cas, però gràcies a l'acta notarial sabem que el germà del batlle havia ofert una fiança o "*manlleuta*" per tal que el diputat local alliberés el seu germà, i que el diputat local Canyelles "*està prompte i aparellat [preparat] de soltar la persona del dit honorable batlle del arrest en lo qual*

està posat en una casa de la present ciutat, allargant-li l'arrest simplement a requesta de dies com sia vist esser tal la intenció dels mateixos senyors Diputats, [...] màximament havent proveït en tots els seus actes a consell dels seus assessors com consta en el mateix procés". Aquest últim cas d'arrest és el paradigma de la jurisdicció que tenia una diputació local perquè posa de manifest que a mitjan segle XVI un diputat local de la Generalitat podia fer detenir un càrrec reial com era el batlle de Santpedor, mantenir-lo a la presó de Manresa un temps llarg, comptar amb l'assessorament dels advocats de la seva diputació local i esperar la resposta del consistori de la Generalitat per a procedir o no a l'alliberament del representant ordinari del rei a la vila de Santpedor.

Un altre cas que hem pogut documentar i que per la seva rellevància convé citar és l'arrest a la presó del Palau de la Generalitat que els diputats principals van fer del sotsveguer de Manresa Joan Caminal a principis de gener de 1580. En aquest cas, la raó de l'arrest no va ser per motius econòmics sinó per injúries a un porter reial per part del sotsveguer. Caminal, suposem que en base a la seva jurisdicció, havia "*levat los pedrenyals al guarda del General i a son companyó*" i quan el consistori, a través d'un porter reial el va citar per demanar-li explicacions, Caminal va cometre "*delicte de haver dit paraules injurioses e indecents a un porter reial al temps que de part de ses senyories lo citava a Manresa*", raó per la qual "*per manament de ses senyories és detingut en los càrcers de la present casa de la Diputació*". Després de la intercessió "*de persones molt notables del present consistori i del General benemèrites que per ell han pregat e intercedit*", Caminal és finalment alliberat el 30 de gener després de disculpar-se davant el consistori. El text que consta en les deliberacions és molt explícit sobre la subordinació absoluta a la qual s'havien de sotmetre els oficials reials en certs casos per ordre de la Diputació del General: "*Lo dit Joan Caminal, sostveguer, poc après i quasi encontinent [d'ésser alliberat], per manament de ses senyories, entrà hu-*

milment en son consistori, i parlant lo senyor diputat eclesiàstic li fou notificada dita remissió i, juntament amb això li fou dada per ses senyories la reprensió i correcció que mereixia per la culpa i delicte de dites paraules injurioses e indecents, segons es conté en l'enquesta que li'n és feta; i responent ell molt humilment, besà les mans de ses senyories per la mercè i s'oferí d'ací avant [a] servir al General amb tot lo compliment que deu i és obligat".⁵⁹.

Pel que fa a l'embargament de béns, podem citar l'execució que el diputat local de Manresa, a instàncies del consistori barceloní, va fer dels béns del mercader Joan Anglada pels deutes que tenia amb la Generalitat. Gràcies a Magí Canyelles, cronista manresà de finals del segle XVII, sabem que el 4 de juliol de 1600 els consellers de Manresa havien comprat a la Generalitat de Catalunya a través del porter reial Pere Miquel una casa situada a la plaça Major. Aquest habitatge havia estat executat per la Generalitat al mercader de Barcelona Joan Anglada per un preu de 345 lliures⁶⁰. Aquest fet, provinent d'una font secundària escrita 80 anys després, queda plenament confirmada per l'anotació al dietari de deliberacions del consistori del 18 de juliol de 1600: "*Mes [els diputats] deliberen [que] sie feta lletra al diputat local de Manresa y a son notari [per tal que] envien lo procés y actes de la execució de les cases de Joan Anglada*"⁶¹. Així doncs, queda clar que la Generalitat, a través dels seus diputats locals, podia embargar els béns dels seus deutors. Així mateix, també hem pogut documentar dos casos més d'execució, encara que no tenim la certesa que s'acabessin duent a terme. Ambdós casos consisteixen en l'aixecament notarial d'un inventari de béns dels deutors per tal de procedir a l'embargament per cobrar els deutes. El primer és l'aixecament notarial d'inventari de béns del pagès de Manresa Agustí Amigó el dia 29 de febrer de 1580 a instàncies del porter reial de Barcelona Pere Plantada. Plantada actuava al seu torn per mandat dels diputats de la Generalitat, institució vers la qual Amigó tenia deutes. En el document hi consta que

l'inventari es va fer en presència del diputat local Jaume Coromines i de l'assessor ordinari del diputat local, el doctor en lleis Vicenç Travessa⁶². El segon cas, molt similar a l'anterior, és l'aixecament d'inventari de béns del pagès de Manresa i arrendador de la bolla de Castellbò Joan Devesa el dia 13 de juliol de 1574. En aquest cas hi van ser presents el diputat local Gabriel Plandesans i l'escrivà de la diputació local Antic Sala⁶³.

Per cloure el present article, exposarem un altre aspecte que hem pogut constatar: com es feia la successió al capdavant de l'escrivania de la diputació local. Com hem comentat més amunt, l'escrivà de la diputació local era un notari, i sembla que el càrrec, tal com passava amb altres càrrecs menors de la Generalitat, era vitalici. Així, en el dietari de deliberacions del consistori del 21 de juliol de 1557, hi consta la següent inscripció, que deixa pocs dubtes sobre la interpretació que en fem: "*Los senyors diputats, amb intervenció del honorables oïdors de comptes del dit General, vagant de present l'ofici d'escrivà de la diputació local de la ciutat de Manresa per mort d'en Miquel Torres, últim possessor d'aquell, confiant de l'habilitat, indústria, [di]lligència i legalitat de n'Antic Sala, notari de la dita ciutat de Manresa, proveeixen al dit Antic Sala la notaria de l'ofici d'escrivà de la diputació local de la ciutat de Manresa, remetent la recepció del jurament, sacrament i homenatge al diputat local de la ciutat de Manresa*"⁶⁴. No sabem la data de defunció de Torra, però l'últim acte que va registrar en el seu manual data del 25 de juny, i hem localitzat l'escriptura d'apoderament que la vídua de Torra fa en favor de la seva mare per tal que aquesta exigeixi els diners que la Generalitat li deu al seu difunt espòs per la seva tasca com a escrivà de la diputació local de Manresa⁶⁵.

NOTES

1. Per conèixer en detall el funcionament i les competències que tenia la Diputació del General des de la seva articulació jurídica a la Cort de Barcelona de 1413 i durant bona part del segle XV, vegi's

- SÁNCHEZ DE MOVELLAN TORENT, I. *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*. Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la secció Històrico-arqueològica, LXIII. Barcelona, 2004. Per una visió amb menys detall però centrada en el segle XVI i posteriors, vegi's FERRO POMÀ, V. *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Eumo Editorial. Vic, 1987. N'existeix una recent reedició a càrrec de la Societat d'Estudis Jurídics de l'IEC. Barcelona, 2015.
2. SÁNCHEZ DE MOVELLAN TORENT, I. *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*. Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la secció Històrico-arqueològica, LXIII. Barcelona, 2004. Pàg. 281-298.
 3. ACA, Generalitat, sèrie general, (N)121, [trienni de 1515-1518] f. 3r.
 4. ACA, Generalitat, sèrie general, (N)144, f. 741.
 5. *Llibre dels quatre senyals del General de Catalunya*. En casa de Hyeronim Margarit. Barcelona, 1634. Pàg. 276.
 6. *Ibidem*.
 7. ACA, Generalitat, sèrie G (25), f. 37.
 8. SÁNCHEZ DE MOVELLAN TORENT, I. *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*. Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la secció Històrico-arqueològica, LXIII. Barcelona, 2004. Pàg. 216 i 217.
 9. *Ibidem*. Pàg. 218.
 10. ACA, Generalitat, sèrie general, (N) 142, f. 1105r.
 11. SÁNCHEZ DE MOVELLAN TORENT, I. *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*. Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la secció Històrico-arqueològica, LXIII. Barcelona, 2004. Pàg. 224.
 12. SÁNCHEZ DE MOVELLAN TORENT, I. *Els diputats locals de la diputació del General al segle XV*. Actes del V Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. L'Avenç. Barcelona, febrer de 2001. Pàg. 354.
 13. ACA, Generalitat, sèrie general, (N)146, f. 678.
 14. Capítol 30/1533. *Capítols dels drets i altres coses del General del Principat de Catalunya i comptat de Rosselló i Cerdanya*. Barcelona, 1685. f. 107.
 15. ACA, Generalitat, sèrie general, (N) 135, f. 203r i 204v.
 16. Per conèixer l'estructura orgànica de la cúria del veguer al segle XIV, vegi's SABATÉ CURULL, F. *El veguer a Catalunya. Anàlisi del funcionament de la jurisdicció reial al segle XIV*. Butlletí de la societat catalana d'estudis històrics. Número 6. Barcelona, 1995. Pàg. 147 a 159.
 17. Sarret i Arbós, Joaquim. *Història de l'Estat polític-social de Manresa. Monumenta Historica Civitatis Minorise. Volum V*. Imprempta i enquadernacions de Sant Josep. Manresa, 1925, pàg. 24 i 25.
 18. Capítol 22/1520. *Capítols dels drets i altres coses del General del Principat de Catalunya i comptat de Rosselló i Cerdanya*. Barcelona, 1685. f. 82.
 19. Capítol 13/1533. *Capítols dels drets i altres coses del General del Principat de Catalunya i comptat de Rosselló i Cerdanya*. Barcelona, 1685. f. 99. També a *Capítols dels Drets i altres coses del General del Principat de Catalunya i comptats de Rosselló i Cerdanya*. Barcelona, 1620, f. 99.
 20. PÉREZ LATRE, M. *Diputació i Monarquia. El poder polític a Catalunya, 1563-1599*. Tesi doctoral de la UPF. Barcelona, 2001. Pàg. 177.
 21. Capítol 30/1533. *Capítols dels drets i altres coses del General del Principat de Catalunya i comptat de Rosselló i Cerdanya*. Barcelona, 1685. f. 106 i 107.
 22. ACA, Generalitat, sèrie general, (N)160, f. 883.
 23. *Capítols sobre lo redres del General de Catalunya, y Casa de la Deputació, fets en les Corts celebrades en Montço per la S.C.R. Majestat del Rey don Philip nostre Senyor any MDLXXXV*. Barcelona, 1635. Pàg. 40.
 24. Capítol de Cort 20/1542. *Capítols per lo redres del General y casa de la Deputació de Catalunya*. Rafael Figueró. Barcelona, 1704, pàg. 212.
 25. Només coneixem dos articles que es centrin exclusivament en el càrrec de diputat local. Vegi's SERRA PUIG, E. *Diputats locals i participació social en les Bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió*. Pedralbes: revista d'història moderna n° 13. Barcelona, 1993; i SÁNCHEZ DE MOVELLAN TORENT, I. *Els diputats locals de la diputació del General al segle XV*. Actes del V Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. L'Avenç. Barcelona, febrer de 2001.
 26. ACA, Generalitat, sèrie general, (N) 135, f. 203r.
 27. AHPM m-381, s.f. [04/04/1550].
 28. ACA, Generalitat, sèrie general, (N) 135, f. 214v.
 29. AHPM 4126, f. 310v.
 30. AHPM 4123, s.f.
 31. AHPM m-423, s.f. [20/08/1551] i AHPM m-435, s.f. [14/03/1563].
 32. AHPM 4346, f. 5.
 33. AHPM 4418, f. 26.
 34. AHPM m-367, f. 170r.
 35. AHPM m-396, f. 212r.
 36. AHPM m-422, s.f. [07/05/1550]
 37. Per conèixer amb detall el declivi de la ciutat durant el segle XV vegi's TORRAS SERRA, M. *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació a partir dels llibres de manifestes*. Angle Editorial. 1996.
 38. AHPM m-396, f. 168.
 39. AHPM 4441, s.f. [testament d'Onofre Calvó].
 40. AHPM 4128, s.f. [testament de Jaume Salt].
 41. AHPM m-364, f. 108v.
 42. ACBG I/17, pàg. 1. Fons Joaquim Sarret i Arbós. Manuscrits.
 43. AHPM 4219, s.f. [04/11/1538].
 44. AHPM m-366, f. 10v.
 45. AHPM m-366, f. 57.
 46. AHPM m-366, f. 60v i 120 v, respectivament.
 47. AHPM m-416, s.f. [12/09/1554]
 48. AHPM m-423, s.f. [25/11/1551].
 49. AHCM/AM-I.171, s.f.
 50. ASM V-70, s.f. [23/09/1511].
 51. AHPM m-396, f. 188v a 190 r.
 52. AHPM 4219, s.f.
 53. AHPM 4126, f. 159v a 161r.
 54. AHPM m-435, s.f. [06/09/1563].
 55. ACA, Generalitat, sèrie general, (N) 18, f. 9r [trienni 1563-1566].
 56. AHPM m-414, s.f. [31/08/1552]
 57. AHPM m-411, f. 33v.
 58. AHPM m-429, s.f. [21/02/1557]
 59. ACA, Generalitat, Serie General (N), 146, f. 559 i 560v.
 60. CANYELLES, M. *Descripció de la grandesa y antiquitats de la ciutat de Manresa*. Imprempta d'Anton Esparbé. Manresa, 1896. Pàg. 119.
 61. ACA, Generalitat, Serie General (N), 165, f. 210v.
 62. AHPM 4220, s.f.
 63. *Ibidem*
 64. ACA, Generalitat, Serie General (N), 132, 329r.
 65. AHPM m-418, s.f. [18/07/1557]

Josep Galobart i Soler
Estudiós